

ATLANTIDA, FICCIO I MITE DEL CONTINENT PERDUT
Isidor Cònsul

-Margarida Aritzeta, Atlàntida. Columna. Barcelona.

-

He llegit en alguna banda que Indiana Jones, Hèrcules de l'actual mitologia cinematogràfica, esmerçarà el proper treball encomanat a buscar les restes de l'Atlàntida, el continent perdut. No costa gaire imaginar-se com anirà el desplegament d'un film trepidant, ataquinat de situacions impossibles, presidit per la mitja rialla burleta de Harrison Ford, amb l'inevitable barret d'aventurer, els espetecs de la xurriaca i els detalls de parafernàlia nazi amb què Steven Spielberg acostuma d'acomboiar la sèrie. També sembla fora de dubte que, de cop sobte, com ja succeí en la passada experiència dels dinosaures, ens trobarem immersos en un xuclador de banalitats atlàntiques en forma de "xuxes" i llaminadures, ninots de plàstic i col·leccions de cromos. Algú, però, fins gosarà argumentar que així es divulga el misteri de l'Atlàntida, la terra que el mar engolí en èpoques remotes.

Tanmateix és cert que el cas del continent perdut continua com un dels enigmes més secrets de les narracions mitològiques tot i que Plató el presentà com un fet històric en els diàlegs Timeu i Críties. Per això no és estrany que el seu ocultisme hagi tothora temptat la inspiració d'escriptors, artistes i especuladors diversos, entre els quals el poema èpic en deu cants, L'Atlàntida, de Jacint Verdaguer.

Els lectors que vulguin avançar-se a la moda que previsiblement generarà la indústria Spielberg, ara poden solcar la novel·la de Margarida Aritzeta, Atlàntida, que es concreta, crec, com un valuós esforç de sistematització dels relats que configuren el mite.

UNA NOVEL·LA DUAL

Atlàntida es presenta com una novel·la d'acció articulada en un doble puntal de mites i ficcions. Ressegueix, d'una banda, la narració del mite atlàntic, el reelabora posant un al costat de l'altre els elements dispersos que el configuren i els vincula a altres episodis de la mitologia grega. I sobre la xarxa del canemàs mític es desplega una ficció d'aventures protagonitzada, al costat de l'inevitable Hèrcules, pel novel·lesc Balaig, fill del Pinineu, convertit en una mena d'escuder de l'heroi en el seu treball a l'Hort de les Hespèrides. Es així que els dos pivots de la novel·la -ficció i mite- avancen amb el seu propi protagonista. Balaig és el prototipus de jove en procés de creixement que viatja des de la incertesa i la por fins a la conquesta del valor i la maduresa. Hèrcules, per la seva banda, es concreta com un campió desmenjat i a les antítesis del mite. Com si fos una càrrega massa feixuga això d'anar pel món fent d'heroi i cansat de treballar en feines de semidéu.

La novel·la, que té algun punt fosc i potser atorrollat en el darrer tram, es beneficia, sobretot, d'una clara voluntat d'estil, de la creació d'una prosa àgil i precisa que l'empeny a lliscar per una lectura sobretot plana i fluïda. Al costat d'aquesta voluntat d'estil que no és sempre sostinguda, s'hi destrien puntes d'humor i flaire costumista de gastronomia rural.

TRADICIO CATALANA DEL MITE ATLANTIC

Es gairebé impossible sostreure's a la temptació de relacionar, ni que sigui de biaix, l'obra de Margarida Aritzeta amb un dels poemes majors de la literatura catalana, L'Atlàntida (1877), de Jacint Verdaguer. Entre ambdues obres, però, a banda de la dificultat que suposa arreglar un poema èpic al costat d'una novel·la, hi ha una diferència important

d'objectius i perspectives. Verdaguer, que tenia la flaca providencialista, va polir el mite amb una passada de vernís bíblic i el carregà amb un evident substrat ideològic. Es la ziga-zaga que contrapunta destrucció i creació, càstig i perdó: d'una banda hi ha la condemna del Déu desconegut als homes que han subvertit l'ordre establert; de l'altra, el càstig té un complement de perdó en la gesta de Colom, segles més tard. El descobriment d'Amèrica tornà a unir, efectivament, els continents separats pel cataclisme diví. En l'obra verdagueriana, Hèrcules es captè amb caient de profeta bíblic i inicia l'estratègia de perdó que, en el futur, culminarà Colom.

Per contra, la novel·la de Margarida Aritzeta, lluny de símbols i substrats providencialistes no pretén altra cosa que tocar de peus a terra, humanitzar el mite i presentar-se com una narració d'enjòlit, àgil, frescal i ben escrita. Una novel·la que contrapunta el poema verdaguerià i ressegueix amb coherència i imaginació els imprecisos límits del continent perdut.

Isidor Cònsul